

Miljökvalitetsnormer för vatten i detaljplaner

Vägledning för kommunens handläggare

Bra att veta innan du börjar läsa

Målgrupp och syfte

Denna vägledning riktar sig i första hand till kommunala planerare och tjänstemän på kommunernas miljöavdelningar. Syftet är att belysa hur kommunerna kan hantera miljökvalitetsnormerna för vatten i detaljplanen. Vägledningen behandlar i första hand hur vattenförvaltningens arbete kan hanteras i den fysiska planeringen. Andra vattenanknutna frågor som kan vara av intresse för detaljplaneringsprocessen berörs endast i mindre utsträckning.

Såra ord och begrepp

På sista sidorna i vägledningen hittar du en ordlista.

Kontakt

Länsstyrelsen Värmland

Samhällsbyggnad/Vattenmiljö

651 86 Karlstad

Telefon vx: 054-19 70 00

E-post: varmland@lansstyrelsen.se

www.lansstyrelsen.se/varmland

Upplaga: 400 ex

Redaktion: Karin de Beer, Magnus Ahlstrand

Foto: Länsstyrelsen Värmland, Arvika kommuns bildarkiv

Kartor: sid 7 Klara Arkitektbyrå, sid 9 © Lantmäteriet

Grafisk form: Maria Gullquist, Katarina Zeplien

Tryck: Elanders Sverige AB

Publikationsnummer: 2011:04

Innehåll

BRA ATT VETA INNAN DU BÖRJAR LÄSA	2
INNEHÅLL	3
INLEDNING	4
DETALJPLANEPROCESSEN	6
MILJÖKVALITETSNORMER FÖR VATTEN	8
OLIKA TYPER AV STATUSKLASSNINGAR	9
VATTENFÖRVALTNINGENS ÅTGÄRDSPROGRAM	10
VAR FINNS PLANERINGSUNDERLAGET	13
BEHOVSBEDÖMNINGEN - EN BRA STARTPUNKT	14
ATT TÄNKA PÅ I DETALJPLANEPROCESSEN	18
ORDLISTA - VATTEN OCH FYSISK PLANERING	20

Inledning

Under 2010 har Länsstyrelsen i Jönköping, Länsstyrelsen i Östergötland och Länsstyrelsen Värmland tillsammans arbetet i ett pilotprojekt kring fysisk planering och vattenförvaltning. Syftet med pilotprojektet har varit att belysa hur länsstyrelserna och kommunerna kan hantera miljökvalitetsnormerna och åtgärdsprogrammen för vatten i den kommunala fysiska planeringen. Varje län har arbetat med ett delprojekt inom pilotprojektet, Länsstyrelsen i Värmland har jobbat med "Miljökvalitetsnormer för vatten inom detaljplaneprocessen".

I delprojektet har Länsstyrelsen samarbetat med Karlstads kommun utifrån förhållanden i och runt sjön Alstern strax norr om Karlstads tätort. Länsstyrelsen har haft flera träffar med Karlstads kommun där resonemang och samtal kring olika tema har lett till en bättre insikt i frågorna.

Denna vägledning är resultatet av det arbete som har genomförts inom delprojektet om detaljplaneprocessen.

Miljökvalitetsnormerna för vatten i den fysiska planeringen

Vattenmyndigheterna har i december 2009 beslutat om miljökvalitetsnormer (MKN) för samtliga vattenförekomster. Dessa nya miljökvalitetsnormer ska följas vid översiktsplanering och detaljplanering.

Den fysiska planeringen är ett viktigt verktyg som tillsammans med andra verktyg ska bidra till att MKN för vatten uppnås. Plan- och bygglagen anger att miljökvalitetsnormerna ska följas. Av miljöbalken framgår att det är myndigheter och kommunerna som ansvarar för att miljökvalitetsnormer följs. Kommunen har genom sin översiktsplanering ett helhetsansvar för mark- och vattenplaneringen inom kommunens yta. Kommunen är också ansvarig för tillsynen av många verksamheter som påverkar vattnet samt är ansvariga för allmänt vatten och avlopp.

Miljökvalitetsnormerna för vatten inom detaljplan

De nya kraven för MKN Vatten innebär att kommunen regelmässigt kommer att behöva göra en påverkansbedömning av de vattenförekomster som berörs av ett detaljplaneförslag. Då lagstiftningen är ny, och få av kommunernas översiktsplaner belyser frågan och ger vägledning för hanteringen av MKN för vatten, är det av stor vikt att få in frågeställningen tidigt i detaljplaneprocessen.

I de behovsbedömningar som regelmässigt görs tidigt i detaljplaneprocessen, och som skall avgöra om ett planförslag innebär betydande miljöpåverkan, är det lämpligt att belysa frågan om vad planen innebär gentemot kravet att följa miljökva-

litetsnormerna. Behovsbedömningen tar upp en mängd påverkansfaktorer och slutsatsen blir i de flesta fall att en fullständig miljökonsekvensbeskrivning inte behöver upprättas men att ett antal aspekter ska belysas djupare i planhandlingarna i övrigt.

Då miljökvalitetsnormerna är en av de överprövningsgrunder som Länsstyrelsen har att ta ställning till vid sin plangranskning är rekommendationen att om behovsbedömningen visar att MKN för vatten vid genomförande av planförslaget riskerar att inte följas så bör en Miljökonsekvensbeskrivning upprättas.

Detaljplanprocessen

I detaljplanen regleras inom ett begränsat geografiskt område användningen av mark- och vatten. Till skillnad mot översiktsplanen så har detaljplanen och de planbestämmelser som knyts till den juridiskt bindande verkan.

I en detaljplan skapas byggrätter för fastighetsägaren och rättigheter och skyldigheter för kommunen. Länsstyrelsen har att pröva kommunernas detaljplaner ur ett antal aspekter däribland hur miljökvalitetsnormerna enligt 5 kap. MB iakttas.

En detaljplaneprocess består av ett antal steg som skall genomföras, och hur detta ska gå till regleras i Plan- och bygglagen, PBL. Syftet med planprocessen är att ge allmänhet och direkt berörda insyn och möjlighet att framföra synpunkter.

En planprocess inleds ofta med ett program som översiktligt och med enkel illustration beskriver planens intentioner. I detta sammanhang är det vanligt att en s.k. behovsbedömning upprättas. Syftet med den är att visa om planförslaget innebär en betydande miljöpåverkan och att en Miljökonsekvensbeskrivning MKB i så fall måste upprättas.

Behovsbedömningen är av central betydelse för att ringa in och synliggöra frågeställningar som

måste utredas i det fortsatta planarbetet.

Miljökvalitetsnormerna tas ofta upp i behovsbedömningen men det är av största vikt att vidareutveckla frågeställningen för att svara upp på mot de krav som den nya lagstiftningen avseende MKN för vatten ställer.

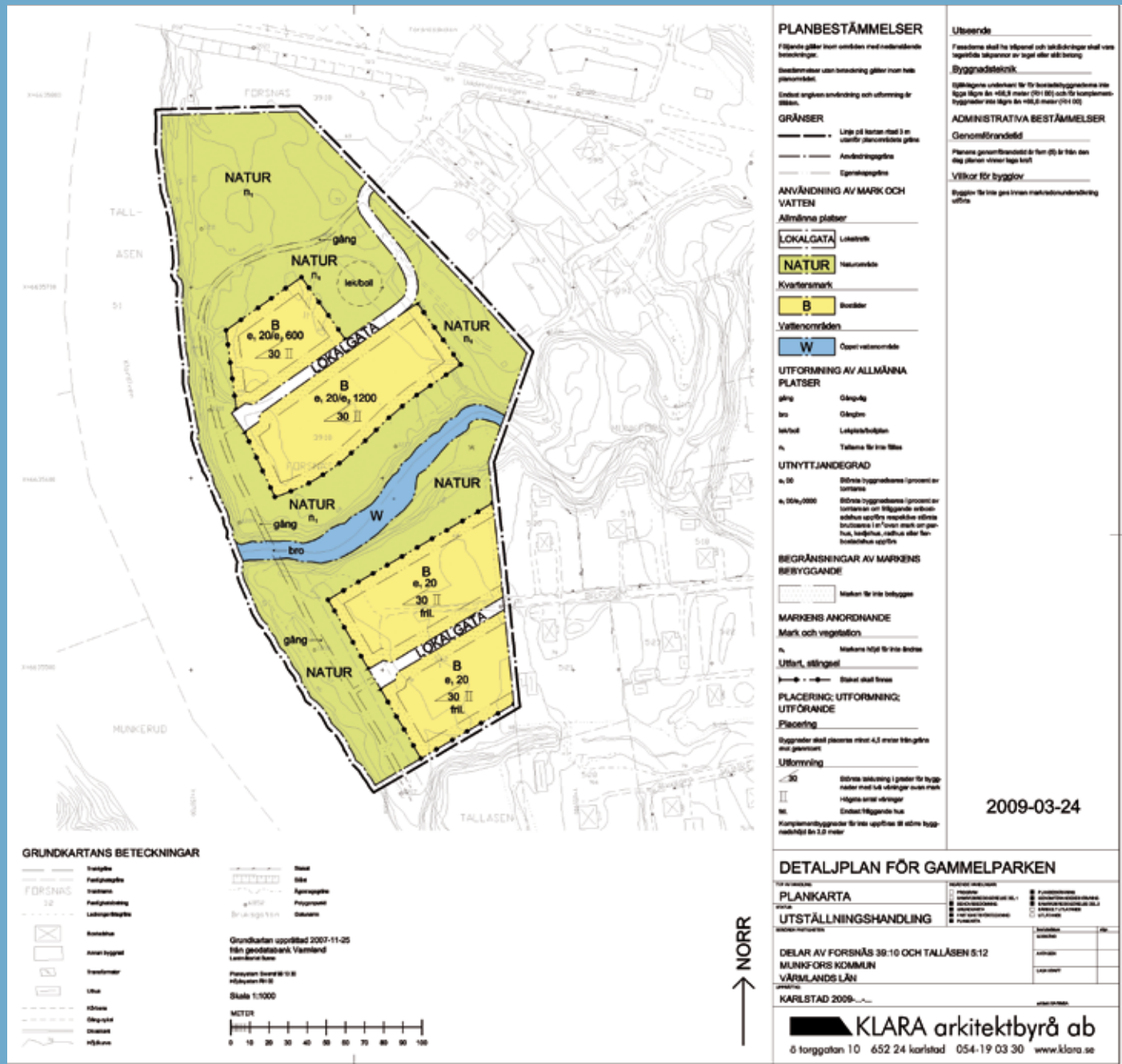
Planförslaget går nu ut på samråd. Då ska alla frågor vara utredda och en eventuell MKB finnas framtagen.

Efter bearbetning av inkomna synpunkter ställs planen ut. Planen kan sedan gå vidare till antagande av kommunfullmäktige.

Länsstyrelsen har att inom tre veckor efter antagande besluta om planen ska prövas med avseende på de överprövningsgrunder som framgår av PBL. Bland dessa finns att miljökvalitetsnormerna skall följas. Länsstyrelsen bör tidigt i planprocessen varna för om en sådan situation riskerar att uppkomma.

Om Länsstyrelsen väljer att inte pröva planen och den ej heller överklagas vinner den sedan laga kraft. En detaljplan gäller tills dess den upphävs eller ersätts av en ny plan. Det innebär att det finns många mycket gamla planer som är gällande och som måste beaktas.

Exempel på detaljplan.
Gammelparken Munkfors.

Miljökvalitetsnormer för vatten

EG:s ramdirektiv för vatten, som antogs i december 2000, syftar till att skapa en helhetssyn i vattenvårdsarbetet och en samordnad vattenmiljöförvaltning inom EU.

Att fastställa miljökvalitetsnormer är ett led i vattenförvaltningsarbetet.

Miljökvalitetsnormer anger vilken vattenstatus som ska uppnås vid en viss tidpunkt. Statusklassning är i vattenförvaltningen ett sätt att beskriva vattnets kvalitet. Målet i vattenförvaltningen är att vattnet ska uppnå god status samt att inte försämra vattnets status.

Om prognosen är att statusen kan komma att försämrans måste åtgärder vidtas för att bibehålla eller förbättra vattenkvaliteten. Det är vattendelationerna i de fem vattendistrikten som beslutar vilka miljökvalitetsnormer som ska gälla för respektive vattenförekomst. En miljökvalitetsnorm kan till exempel vara att god ekologisk status ska uppnås till år 2015.

Miljökvalitetsnormerna för vatten är framåt- syftande och först efter 2015 kan en norm anses överträdd. Vi måste dock arbeta med att uppfylla normerna redan nu. Utgångspunkten är god status till 2015 men i vissa fall finns det skäl att acceptera en mindre sträng miljökvalitets-norm i en vattenförekomst eller att tidpunkten för när god

vattenstatus ska vara uppnådd skjuts fram. Att miljökvalitetsnormen fastställts med en tidsfrist längre fram än 2015 utgör inget skäl att avvakta med nödvändiga åtgärder.

För Sverige finns ett generellt undantag för kvicksilver. Anledningen är de höga bakgrunds- värden av kvicksilver som vi har. Vi behöver därför inte uppnå god kemisk status när det gäller kvicksilver, nuvarande halter får dock inte öka.

Olika typer av statusklassningar

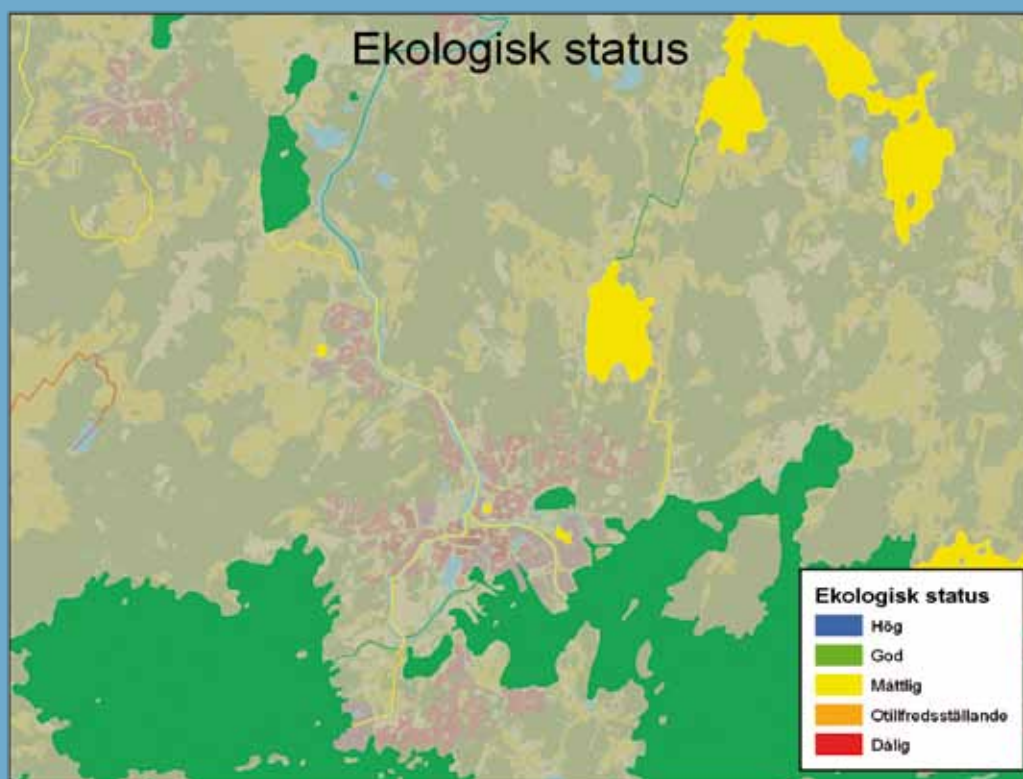
Den ekologiska statusen utgår främst från förutsättningarna för växt- och djurlivet och utgörs av en sammanvägd bedömning av biologiska, fysikalisk-kemiska och hydromorfologiska förhållanden.

Den kemiska ytvattenstatusen baseras på koncentrationer av de ämnen som har EU-gemensamma miljökvalitetsnormer och/eller som är upptagna på EU:s lista över prioriterade ämnen samt ytterligare 8 ämnen. När det gäller kemisk ytvattenstatus finns i Sverige två bedömningar gjorda, med och utan kvicksilver.

Grundvattnets kemiska status baseras på koncentrationerna av ett antal kemiska ämnen samt konduktivitet (vattnets ledningsförmåga).

Grundvattnets kvantitativa status baseras på mängden grundvatten som tas ut i relation till mängden grundvatten som nybildas. För att uppnå god kvantitativ status för grundvatten får långsiktigt inte mer vatten tas ut ur en grundvattenförekomst än vad som kan kompenseras genom nybildning av vatten.

Exempel på hur statusklassningar kan se ut.

Vattenförvaltningens åtgärdsprogram

Enligt vattenförvaltningsförordningen ska det upprättas ett åtgärdsprogram för varje vattendistrikt. Syftet med ett åtgärdsprogram är att visa hur kommuner och myndigheter inom distriktet ska gå till väga för att de vattenkvalitetskrav som satts upp för distriktets vattenförekomster ska uppnås senast till år 2015.

Åtgärdsprogrammen beslutades av vattendelegationerna i december 2009. I åtgärdsprogrammen är 38 åtgärder beslutade, dessa är bindande för myndigheter och kommuner. Det är värdefullt om lokala åtgärdsprogram upprättas av intressenter (vattenråd) inom avrinningsområdena.

Åtgärdsprogrammets krav på kommunerna

Ett av kraven i åtgärdsprogrammen är:

- Kommunerna ska utveckla sin fysiska planering så att den medverkar till att MKN uppnås.

Åtgärdsprogram ställer även ett antal andra krav på kommunerna:

- Den 28 februari varje år rapportera till vattenmyndigheten vilka åtgärder som genomförts under föregående kalenderår i syfte att säkerställa att miljökvalitetsnormerna som har föreskrivits för vattenförekomster inom kommunens verksamhetsområde uppnås. Rapporteringen ska påbörjas år 2011

Kommunerna ska särskilt i de områden där det finns risk att god status inte uppnås:

- Prioritera sin tillsyn av verksamheter
- Ställa krav på hög skyddsnivå för enskilda avlopp

Kommunerna ska även:

- Inrätta vattenskyddsområden med föreskrifter för kommunala dricksvattentäkter som behövs för dricksvattenförsörjningen
- Tillse att vattentäkter som inte är kommunala, men som försörjer fler än 50 personer eller där vattenuttaget är mer än 10 m³/dag, har ett långsiktigt skydd.
- Utveckla vatten- och avloppsvattenplaner
- Ta fram underlag och genomföra åtgärder för att minska påverkan från det rörliga friluftslivet samt båtutrustning
- Utveckla sin planläggning och prövning så att miljökvalitetsnormerna för vatten uppnås och inte överträds.

Var finns planeringsunderlaget

Alla resultat från arbetet med kartläggning av vattnen finns i Vatten Informations System Sverige (VISS), www.viss.lansstyrelsen.se. VISS är en databas med alla Sveriges större sjöar, vattendrag, grundvatten och kustvatten. För dessa vatten kan man i VISS hitta information om klassning av vattnets kvalitet, provtagningspunkter och rapportering till EU.

Underlaget från VISS redovisas i form av tabeller som kan kopplas till geografiska data om kommunen har en GIS-fil med vattenförekomsterna. Vattenförekomsterna baseras på översiktskartan vilket förutsätter att kommunen har köpt in rättigheter från Lantmäteriet för att använda översiktskartan. Därutöver behöver kommunerna också ett avtal med SMHI (kontakta SMHI per e-post dataleveranser@smhi.se). Avtalet med SMHI är gratis. SMHI kan sedan leverera en fil med vattenförekomsterna.

Länsstyrelsen i Värmlands län kan vid förfrågan förse de kommuner i länet som har rättigheter till vattenförekomsterna med ett planeringsunderlag i form av en GIS-fil. Underlaget är ett utdrag ur VISS med de delar som Länsstyrelsen bedömer som relevant att titta på i den fysiska planeringen. Delar av underlaget från vattenmyndigheterna finns även i form av så kallade WMS-tjänster på länsstyrelsernas distributionswebb. Även läns-

styrelsens övriga planeringsunderlag när det gäller vatten finns att tillgå på distributionswebben, www.gis.lst.se.

Planeringsunderlaget finns även att se i Vattenkartan, www.vattenkartan.se. Vattenkartan är en karttjänst som syftar till att ge en enkel och överblickbar presentation av geografisk information som rör sjöar, vattendrag, kust- och grundvatten i Sverige.

Statusklassningarna som visas i Vattenkartan uppdateras en gång om dagen från databasen VISS. I Vattenkartan kan man välja om du vill se ett speciellt län, vattendistrikt eller hela Sverige. I kartan kan man också bland annat zooma in och zooma ut, panorera och få ytterligare information om ett valt objekt genom kopplingen till databasen VISS.

På SMHI:s hemsida kan man hämta hem avrinningsområden i form av shapefiler,

<http://produkter.smhi.se/svar/svar2008.htm>.

Behovsbedömningen - en bra startpunkt

Det är viktigt att belysa miljökvalitetsnormerna för vatten så tidigt som möjligt i detaljplaneprocessen. Första tillfälle att beakta miljökvalitetsnormerna för vatten i detaljplaneprocessen är i behovsbedömningen. Det finns flera vattenfrågor som behöver tas upp i en behovsbedömning, men i detta avsnitt belyses enbart punkter som följer ur de nya miljökvalitetsnormerna för vatten.

Första steget är att kommunen behöver ta reda på vilka vattenförekomster som berörs, vad dessa har för status i dagsläget, vilka miljöproblem som finns och vilken miljökvalitetsnorm som gäller. Sedan behövs en bedömning om hur planen kan komma att påverka möjligheten att uppnå miljökvalitetsnormen, om planen kommer att bidra till en förbättring av vattenkvaliteten eller om planen kommer att bidra till en försämring eller om planen inte har någon påverkan på vattnet.

I de fall detaljplanen kan antas bidra till de miljöproblem som redan idag är orsak till att berörda vattenförekomsten/vattenförekomsterna inte uppnår god status ska denna fråga alltid tas upp i efterföljande miljökonsekvensbeskrivning.

Exempelvis tål vattenförekomster som inte har problem med övergödning idag sannolikt nya utsläpp av avloppsvatten medan vattenförekomster som redan idag har övergödningssproblem behöver förbättras istället för att belastas ännu mer.

Frågor att besvara i behovsbedömning

Följande frågor behöver kommunen besvara i behovsbedömning:

- Vilken vattenförekomst/vilka vattenförekomster berörs? Både grundvattenförekomster och ytvattenförekomster kan vara aktuella.
- Vilken status har vattenförekomsten och ifall statusen är sämre än god, vilken typ av miljöproblem (vilka parametrar) har orsakat denna sämre status. För ytvattenförekomster finns ekologisk status och kemisk status, för grundvattenförekomster finns kemisk status och kvantitativ status.
- Är dagens status sämre än det som miljökvalitetsnormen kräver eller inte?

För att kunna besvara frågorna i behovsbedömningen finns underlagsmaterial att tillgå, se avsnittet om underlagsmaterial på föregående sida.

Miljöproblem, sjöar och vattendrag

Utifrån dagens status, angivna miljöproblem och miljökvalitetsnormen bestäms vilka miljöproblem som behöver belysas i behovsbedömningen. Följande miljöproblem kan vara aktuella för ytvatten (med exempel på orsaker till problemet):

Övergödning

Både utsläpp av spillvatten och dagvatten kan bidra till miljöproblemet övergödning. Även fysiska förändringar som till exempel gör att retentionen av näringsämnen minskar kan påverka övergödningssituationen.

Miljögifter

Både utsläpp av spillvatten och dagvatten kan bidra till miljöproblemet miljögifter. Här kan man tänka på en påverkan av alla kemiska ämnen som hanteras i ett hushåll och som bland annat via disk och tvätt hamnar i spillvattnet. Biltvätt och bekämpning av ohyra eller mossor i trädgården kan bidra med föroreningar i dag- eller dräneringsvatten.

Fysisk påverkan

- *Uppdelad i Flödesförändringar, Kontinuitetsförändringar och Morfologiska förändringar.*

Om planen innebär fysiska förändringar kan dessa påverka vattnets ekologiska status. Här kan man tänka på ändrade hydrologiska förhållanden, förändringar i strandkanten (erosionsskydd eller dyl.), ändring av vegetation i strandkanten som påverkar t ex mängd död ved i vattnet eller beskuggningen. Nya vägövergångar över ett vattendrag kan utgöra vandringshinder för vissa arter samt att de kan påverka transport av sediment.

Grundvatten

För grundvattenförekomster finns det ingen bedömning av miljöproblem i underlagsmaterialet. Därför behöver man titta på bedömningstexter för enskilda parametrar.

Första steget är att man tar reda på bedömningen av Risk att kemisk status inte uppnås 2015. Om grundvattenförekomsten bedöms ha "risk" kan det bero på flera olika saker;

- a) en eller fler parametrar under kemisk status uppnår inte god status
- b) en eller fler parametrar överskrider "Startpunkt för att vända trend"
- c) grundvattenförekomsten har fått många riskpoäng i påverkansanalysen, d.v.s. att det finns många påverkanskällor inom grundvattenförekomstens yta som skulle kunna påverka grundvattenförekomstens kvalitet (t ex hårdgjorda ytor, förorenad mark, deponier etc.).

Andra steget är att man går vidare genom att titta på parametrar som inte uppnår god kemisk status (a) och parametrar som överskrider "Startpunkt för att vända trend" (b).

Här behövs en individuell bedömning om planen skulle kunna bidra till en försämring till parametern där det behövs en förbättring. Bedöms t ex parametern klorid inte uppnå god status i ett område där fler

nya vägar planeras anges en negativ påverkan i behovsbedömningen och behöver problemen med klorid belysas i miljökonsekvensbeskrivningen.

Om det är påverkansanalysen som är anledning till att det finns risk att god kemisk status inte uppnås (c) kan man ta kontakt med Länsstyrelsen för att få detta underlag. Även här krävs sedan en individuell bedömning om planen skulle kunna orsaka utökad risk att god kemisk status inte uppnås till 2015. Är till exempel största riskfaktorn i påverkansanalysen ”hårdgjorda ytor”, och detaljplanen innebär en ännu större andel hårdgjorda ytor behöver dess påverkan belysas i miljökonsekvensbeskrivningen.

I Värmland har ingen grundvattenförekomst bedömts riskera att inte uppnå miljökvalitets-normen för kvantitativ grundvattenstatus. Det finns därför inget generellt behov att belysa denna fråga särskilt i behovsbedömningen. Detta innebär dock inte att frågan kring grundvattennivåer inte behöver tas upp, det finns ju även grundvatten utöver de avgränsade grundvattenförekomsterna med en miljökvalitets-norm. Lokalt kan de finnas problem med grundvattennivåer och då behöver dessa aspekter självklart belysas i behovsbedömningen.

Att tänka på i detaljplaneprocessen

Genomförandet av en detaljplan innebär i så gott som samtliga fall att en påverkan på berörd vattenförekomst sker. Att sedan avgöra om en enskild detaljplan innebär att miljökvalitets-normerna inte följs kan vara svårt. Många detaljplaner idag är mycket begränsade till ytan och ofta skraddarsydda för ett enskilt projekt.

Kumulativa effekter

Den svåra frågan blir att avgöra när summan av ett antal detaljplaner kommer i konflikt med Miljökvalitetsnormen för vatten. Detaljplaner har i princip obegränsad giltighetstid. Det innebär att ej utnyttjade byggrätter i gällande planer, och därmed möjlig omgivningspåverkan, kan behöva räknas in i bedömningen om en ny plan inom samma område får en sådan påverkan att miljökvalitetsnormerna inte kan följas. Det kan innebära att en plan som vid en snabb betraktelse ser oproblematiske ut kan vara den som bokstavligt talat får bägaren att rinna över.

Denna problematik ställer stora krav på kommunerna vad gäller utredningar och tydlig redovisning och på Länsstyrelsen i sin roll som överprövande myndighet vad gäller detaljplaner.

Exempel på känsliga områden och åtgärder

Det blir det särskilt väsentligt att i ett detaljplanearbete analysera påverkan på vattenmiljön, och

påverkan på MKN för vatten, vid vissa typer av åtgärder och anläggningar.

Exempel:

- områden med stor andel hårdgjord yta
- områden med enskilda avloppsanläggningar
- större dräneringsarbeten
- områden med förorenad mark
- schaktnings- och utfyllnadsarbeten
- bebyggelse i översvämningskänsliga områden
- vattenverksamheter

Kompensationsåtgärder

Ett exploateringsföretag innebär så gott som alltid en påverkan på berörd vattenförekomst och frågan om möjlighet till kompensationsåtgärder är ett alternativ som måste beaktas.

En kompensationsåtgärd som berör samma vattenförekomst är möjlig att genomföra men kanske inte ryms inom den aktuella detaljplanen som då måste villkoras med andra typer av åtgärder utanför planområdet.

En större och svårare fråga är när en detaljplan innebär en ökad belastning på en annan vatten-

förekomst än den som omedelbart berörs av planförslaget. Som exempel kan nämnas den situation som uppkommer om enskilda avlopp ersätts med kommunalt VA i samband med en exploatering, men det reningsverk som tar emot spillvattnet har sin recipient i en annan vattenförekomst. En sådan situation kan innebära svåra avvägningar och höga krav på utredningar som visar att statusklassningen på vattenförekomsten inte hotas.

Klimatanpassning

De klimatförändringar som vi har att vänta oss i framtiden, med främst ökad nederbörd som följd, fördjupar ytterligare problembilden. Den ökade risken för översvämningar, skred och stora mängder dagvatten liksom risk för utsläpp från avlopssystem och reningsverk riskerar att akut försämra vattenkvalitén i våra vattenförekomster. Analys av sådana riskscenarier bör ingå i alla planprocesser och ger ytterligare en bedömningsgrund vid val av markanvändning.

Planbestämmelser

I detaljplan kan juridiskt bindande planbestämmelser medverka till att MKN för vatten följs.

Exempel:

- Begränsa andelen hårdgjord yta för att säkerställa naturlig infiltration och minska mängden dagvatten.
- Bestämmelser om krav på s.k. gröna tak.
- Bestämmelser om undvikande av vissa material, t.ex. koppar och zink i takmaterial.
- Bestämmelser om högsta tillåtna dagvattenflöde från områden inom detaljplanen.
- Bestämmelser om fördröjningsmagasin vad gäller dagvatten.
- Krav på kommunalt VA eller gemensamma VA – anläggningar.
- Bestämmelser om tomtstorlek. Tomten ska ge utrymme för dagvatteninfiltration, dricksvattenförsörjning och behandling av avloppsvatten. Ett minimum på tomtstorlek är beroende av markens beskaffenhet.

Ordlista

En del ord förklaras med hjälp av ord som återfinns på annat ställe i ordlistan. Ord som finns förklarade i ordlistan skrivs i fetstil.

Avrinningsområde

Ett avrinningsområde är det landområde, inklusive sjöar, som avvattnas via samma vattendrag eller till samma sjö. Området avgränsas av topografin som skapar vattendelare gentemot andra avrinningsområden.

Behovsbedömning

Första steget i en **miljöbedömning**. Utredningen genomförs av kommunen och syftar till att klarlägga om en plan eller program kan antas medföra en **betydande miljöpåverkan** så att en **miljökonsekvensbeskrivning** med ett visst innehåll därför ska upprättas. Innan beslut om behovsbedömningen tas ska frågan samrådas med Länsstyrelsen samt berörda kommuner.

Betydande miljöpåverkan

Översiktsplaner bedöms alltid innebära betydande miljöpåverkan. **Detaljplaner** innebär ibland betydande miljöpåverkan. Bilaga två och fyra till förordningen om miljökonsekvensbeskrivningar redogör för när en detaljplan ska anses medföra betydande miljöpåverkan. Vid betydande miljöpåverkan ska en **miljökonsekvensbeskrivning** upprättas för planen.

Detaljplan

Upprättas av kommunen och reglerar mark- och vattenanvändningen och byggandet inom ett begränsat område. Skapar rättigheter (s k byggrätt) för fastighetsägare samt både rättigheter och skyldigheter för kommunen. Detaljplanen styr med bindande verkan myndigheters efterföljande beslut om fastighetsbildning, bygglov och andra tillstånd. I detaljplanen redovisas de bindande reglerna på en plankarta med bestämmelser. Av plan- och genomförandebeskrivningarna framgår kommunens förklaringar och motiv till den valda planutformningen.

Dricksvattentäkt

Se vattentäkt

Ekologisk potential

För **kraftigt modifierade** eller konstgjorda vatten bedöms den ekologiska kvaliteten inte som **ekologisk status** utan som ekologisk potential. Ekologisk potential uttrycks som ”god” eller ”måttlig” vilket fastställs individuellt för varje konstgjord eller kraftigt modifierad ytvattenförekomst. Det sker utifrån ambitionen att åstadkomma ekologiska förbättringar i vattenförekomsten utan att det leder till en betydande negativ inverkan på miljön eller på den eller de verksamheter som ligger till grund för att vattenförekomsten har pekats ut som konstgjord eller kraftigt modifierad.

Ekologisk status

Den ekologiska kvaliteten för en ytvattenförekomst som inte är konstgjord eller **kraftigt modifierad**, uttrycks som ”hög”, ”god”, ”måttlig”, ”otillfredsställande” eller ”dålig”. En bedömning skall ske enligt så kallade bedömningsgrunder som framgår av Naturvårdsverkets klassificeringsföreskrifter (NFS 2008:1). Det innebär i praktiken att en bedömning ska ske av de olika **kvalitetsfaktorer** och **parametrar** som anges i bilagorna till föreskrifterna, för att leda fram till en samlad bedömning av vattenförekomstens ekologiska status.

GIS

Geografiskt informationssystem. GIS är ett system av hårdvara (datorer) och mjukvara (program) för att lagra, finna, söka och i kartform sammanställa och analysera geografiska data.

Grundvatten

Allt vatten som finns under markytan i den mättade zonen.

Grundvattenförekomst

En avgränsad volym grundvatten. En vattenförekomst är, enligt vattenförvaltningsförordningen för vatten, den minsta enheten för beskrivning och bedömning av vatten.

Hydrologisk regim

Kvalitetsfaktorn hydrologisk regim avspeglar förändringar i vattenflödet eller vattenståndet (i t.ex. vattenkraftdammar) som uppstår naturligt eller av mänsklig verksamhet. Förändrad hydrologisk regim påverkar livsmiljöerna i **vattenförekomsten** vilket påverkar den **ekologiska statusen**.

Hydromorfologi

Beskriver fysiska förändringar avseende **kontinuitet, morfologi och hydrologisk regim** som kan leda till ändrade livsbetingelser för såväl vattenlevande som landlevande djur- och växter i eller i närheten av **vattenförekomster**.

Kartläggning och analys

Första steget i vattenförvaltningscykeln som innebär att man kartlägger och beskriver vattnen som finns i vattendistriktet. Här ingår även att bedöma status idag och risken att inte nå god status till 2015.

Kemisk grundvattenstatus

Den kemiska kvaliteten hos en **grundvattenförekomst**, uttryckt som ”god” eller ”otillfredsställande”. Kemisk grundvattenstatus bedöms i enlighet med de bedömningsgrunder som framgår av SGU:s klassificeringsföreskrifter (SGU-FS 2008:2). Det innebär i praktiken att bedömningen sker i förhållande till de riktvärden som anges i bilaga 1 till föreskrifterna, om inte vattenmyndigheten har beslutat om andra riktvärden.

Kemisk ytvattenstatus

Den kemiska kvaliteten hos en **ytvattenförekomst**, uttryckt som ”god” eller ”uppnår ej god”. Kemisk ytvattenstatus bedöms i förhållande till de halter för **prioriterade ämnen** som inte får överskridas enligt vattenförvaltningsförordningen med dess hänvisningar till artikel 3 och bilaga I i direktiv 2008/105/EG om **miljökvalitetsnormer** för **prioriterade ämnen** och vissa andra förorenande ämnen.

Kontinuitet

Hydromorfologisk kvalitetsfaktor som beskriver om flödesvägen är bruten av barriärer som hindrar vandrande vattenorganismer att ta sig fram i vattendrag. Barriärer kan till exempel vara dammar, vägtrummor och fiskgaller.

Kraftigt modifierad vattenförekomst (KMV)

En **ytvattenförekomst** vars fysiska karaktär har förändrats väsentligt som en följd av en samhällsviktig, mänsklig verksamhet. Vattenmyndigheten kan peka ut vattenområden och vattenmiljöer som har förändrats av människan för att nyttjas för något speciellt ändamål av allmän betydelse (t.ex. elproduktion) som kraftigt modifierade vattenförekomster, under vissa förutsättningar. Större kraftverksdammar, regleringsmagasin och stora hamnar är exempel på kraftigt modifierade vattenförekomster i Sverige. Kraven för att uppnå god **ekologisk potential** är lägre satta än kraven för att uppnå god **ekologisk status**.

Kvalitetsfaktor

Biologisk, fysikalisk-kemisk eller **hydromorfologisk** faktor; faktorerna vägs samman till **ekologisk status eller potential**. En kvalitetsfaktor består av en eller flera **parametrar**.

Kvantitativ status

Tillstånd relaterat till direkta och indirekta vattenuttags påverkan på en **grundvattenförekomst**, uttryckt som ”god” eller ”otillfredsställande”. Kvantitativ status bedöms i enlighet med SGU:s klassificeringsföreskrifter (SGU-FS 2008:2) och innebär i praktiken en bedömning av om det råder balans mellan nybildning och uttag av **grundvatten** i en **grundvattenförekomst**.

Miljöbedömning

Procedur enligt 6 kap 11-18 §§ miljöbalken som utförs med syfte att sörja för en hög nivå på skyddet av miljön och bidra till att integrera miljöaspekter i planeringen för att främja en hållbar utveckling. Proceduren utförs av den som upprättar planen eller programmet och ska säkerställa att en **miljöbedömning med miljökonsekvensbeskrivning** görs för planer och program och vars genomförande kan antas medföra en **betydande miljöpåverkan**. Miljöbedömningsarbetet inleds med en utredning i form av s.k. **behovsbedömning**.

Miljögifter

Benämning på kemiska ämnen som i höga halter är skadliga i den yttre miljön, framförallt långlivade organiska ämnen (t.ex. DDT, PCB) och vissa metaller (t.ex. kvicksilver och bly). En entydig definition av begreppet saknas. Några av de ämnen (främst några metaller, t ex zink och koppar) som benämns som miljögifter kan vara livsnödvändiga i lägre halter medan de är skadliga i högre halter. Inom vattenförvaltningen används begreppet miljögifter i en vid betydelse för ämnen och föreningar som kan skada biologiska processer och därmed miljön när de förekommer vid alltför höga halter.

Miljökonsekvensbeskrivning (MKB)

Ett beslutsunderlag enligt 1-10 §§ miljöbalken som ska upprättas inför vissa myndighetsprövningar, bl a flertalet tillstånd enligt miljöbalken samt vägarbetsplaner och järnvägsplaner mm . En MKB ska också utföras inom ramen för en **miljöbedömning** och som ska belysa planens eller programmets påverkan på miljön och hur denna miljöpåverkan kan begränsas. Vid framtagandet av MKB ska allmänheten samt berörda myndigheter och intresseorganisationer ges möjlighet till insyn och inflytande.

Miljökvalitetsnorm (MKN)

En miljökvalitetsnorm är en bestämmelse om kraven på kvaliteten i luft, vatten, mark eller miljön i övrigt. Miljökvalitetsnormer är styrande för myndigheter och kommuner när de tillämpar lagar och bestäm-

melser, t ex vid tillståndsprövning enligt miljöbalken eller vid planläggning enligt plan- och bygglagen. Inom vattenförvaltningen fastställs miljökvalitetsnormer för varje **vattenförekomst**, och anger krav på att uppnå en viss yt- eller grundvattenstatus i **vattenförekomsten**. Miljökvalitetsnormerna ligger också till grund för vattenmyndigheternas **åtgärdsprogram** som ska syfta till att miljökvalitetsnormerna uppnås.

Miljöproblem

Inom vattenförvaltningen har man identifierat åtta miljöproblem som möjliga bakomliggande orsaker till att inte god status uppnås: försurning, övergödning, miljögifter, främmande arter, vattenuttag, **flödesförändringar, kontinuitetsförändringar, morfologiska förändringar**.

Morfologi

Morfologiska förändringar i ett vattendrag eller en sjö innebär att man förändrar vattnets form eller struktur. Fysiska ingrepp som rätningar, utdikningar, bebyggelse och sjösänkningar är exempel på morfologiska förändringar.

Parameter

En ingående del av en biologisk, fysikalisk-kemisk eller **hydromorfologisk kvalitetsfaktor**. En kvalitetsfaktor består av ett flertal olika parametrar. För den biologiska kvalitetsfaktorn växtplankton ingår bland annat totalbiomassa och artantal som parametrar och för den fysikalisk-kemiska kvalitetsfaktorn näringsämnen ingår halten totalfosfor som en parameter.

Prioriterat ämne

Ett ämne som anges i bilaga X till **ramdirektivet för vatten** samt i dess senaste lydelse enligt bilaga II till direktivet om **miljökvalitetsnormer** för prioriterade ämnen. I bilagan finns 33 prioriterade ämnen eller ämnesgrupper, varav 20 har identifierats som prioriterade farliga ämnen. Dessa ämnen ligger till grund för klassificeringen av **kemisk status** i ytvatten, tillsammans med vissa andra förorenande ämnen.

Ramdirektivet för vatten

Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/60/EG av den 23 oktober 2000 om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder på vattenpolitikens område. Syftet med direktivet är att skapa en helhetssyn på Europas och de enskilda ländernas vattenresurser och att få en enhetlig, sammanhållen och övergripande lagstiftning för förvaltning av vatten. Länderna ska arbeta på ett nytt sätt i sin vattenförvaltning och utgå från **avrinningsområden** (naturens egna vattengränser), istället för administrativa gränser, för att komma till rätta med brister i vattenmiljö och vattenkvalitet. Ramdirektivet för vatten omfattar alla typer av ytvatten (sjöar, vattendrag och kustvatten) och grundvatten, men inte öppet hav. Direktivet trädde i kraft den 22 december 2000.

Riskbedömning

Bedömning av om det finns en risk för att en **vattenförekomst** inte ska nå upp till målet, **miljökvalitetsnormen**, eller risken för att en **vattenförekomst** ska försämrast.

Startpunkt för att vända trend

När en halt av en förorening i en **grundvattenförekomst** stiger och börjar närma sig miljökvalitetsnormen (oftast vid en halt som är 75 % av **miljökvalitetsnormen**) sägs föroreningen överskrida "startpunkt för att vända trend". **Grundvattenförekomsten** bedöms då ligga i **risk** för att inte uppnå **miljökvalitetsnormen**.

Tidsfrist

Ett beslut om **undantag** som medger att kvalitetskraven för en **vattenförekomst** uppnås till en senare tidpunkt än den 22 december 2015. Enligt vattenförvaltningsförordningen ska kvalitetskraven för **vattenförekomster** fastställas så att åtminstone god yt- eller grundvattenstatus uppnås senast den 22 december 2015. Vattenmyndigheten får dock besluta om **undantag** från detta och medge att kraven uppnås till en senare tidpunkt. Sådana tidsfrister kan medges till den 22 december 2021, eller som längst till den 22 december 2027. Om genomförda åtgärder inte hinner ge effekt i miljön på grund av naturliga förhållanden får dock längre tidsfrister medges.

Undantag

Vattenmyndigheten kan under vissa förutsättningar besluta om undantag från de grundläggande kraven att uppnå god yt- eller grundvattenstatus senast den 22 december 2015, enligt 4 kap 9-12 §§ vattenförvaltningsförordningen. Många **vattenförekomster** i landet är så starkt påverkade av mänsklig verksamhet att det inte är möjligt att uppnå god status i tid till 2015 eller kanske inte alls. Då finns det fyra möjligheter till att besluta om undantag från kraven:

- mindre stränga kvalitetskrav, dvs. att en sämre kvalitet än god status godtas (10 §),
- mindre strängt krav för en ny verksamhet av särskilt stor allmän betydelse, under vissa förutsättningar (11 §), samt
- **tidsfrist**, dvs. att kraven uppnås vid en senare tidpunkt (9 §),
- tillfälliga försämringar på grund av naturliga orsaker eller till följd av olyckor (12 §).

VA-plan

Det finns inget enhetligt VA-planinstrument. Länsstyrelsen i Stockholm har dock tagit fram en definition av vad en VA-plan är (rapport 2009:07, Kommunal VA-planering). Enligt den definitionen ger en

VA-plan en heltäckande långsiktig planering för hela kommunen både inom och utanför nuvarande VA-verksamhetsområde. Genom VA-planeringen förankras VA-frågor.

Vattenförekomst

Se **yttvattenförekomst** respektive **grundvattenförekomst**.

Vattenförsörjningsplan

En vattenförsörjningsplan ska identifiera de vattenresurser som är viktiga för den långsiktiga dricksvattenförsörjningen. SGU har tagit fram en rapport som handlar om vattenförsörjningsplaner (SGU rapport 2009:24 Vattenförsörjningsplan – identifiering av vattenresurser viktiga för dricksvattenförsörjningen).

Vattenförvaltningscykel

Arbetet med vattenförvaltningen är organiserat i så kallade vattenförvaltningscykler om 6 år. En cykel omfattar en rad olika arbetsmoment som delvis bedrivs parallellt. Varje cykel inleds med kartläggning och övervakning som resulterar i en bedömning av vattnets nuvarande status. Utifrån **statusklassificeringen** beslutas en **miljökvalitetsnorm**, vilken beskriver vilket kvalitetskrav som ska gälla för vattenkvaliteten i framtiden. För att uppnå eller upprätthålla denna norm utformas ett **åtgärdsprogram**.

Vattenplan

Vattenplanen ger en samlad syn på vattnet och är ett underlag för planering och handläggning.

Vattenråd

Ett frivilligt samverkansorgan som ansvarar för lokal samverkan inom ett eller flera **avrinningsområden**. Deltagare i vattenråden kan vara kommuner, företag, intresseorganisationer (fiskevårdsområdesföreningar, naturvårdsföreningar m.m.) och andra som berörs av vattenrelaterade frågor inom **avrinningsområdet**. Vattenråden är tänkta att fungera som en kanal mellan ansvariga myndigheter, berörda aktörer och allmänheten.

Vattentäkt

En sjö, ett vattendrag eller grundvattenmagasin där ett vattenverk hämtar sitt råvatten för dricksvattenproduktion.

Verksamhetsområde VA

Det geografiska område inom vilket dricks- och/eller avloppsvatten har ordnats eller skall ordnas genom en allmän VA-anläggning.

VISS

VattenInformationSystemSverige (VISS) är en nationell databas där information om **yt- och grundvattenförekomster** samlas. I VISS finns bland annat uppgifter om statusklassificeringar, **miljökvalitetsnormer**, övervakning, **riskbedömningar** och bedömningar av **miljöproblem**. Se www.viss.lansstyrelsen.se

Ytvattenförekomst

En avgränsad och betydande förekomst av ytvatten, som kan vara t.ex. hela eller delar av en sjö, å, älv eller kanal, ett vattenområde i övergångszonen eller ett kustvatten-område. Ett vattendrag, en sjö eller kustvattenområde kan bestå av flera ytvattenförekomster.

Åtgärdsprogram

Enligt vattenförvaltningsförordningen ska det upprättas ett åtgärdsprogram för varje vattendistrikt. Åtgärdsprogrammet ska innehålla en redovisning av vilka åtgärder som behöver vidtas för att uppnå **miljökvalitetsnormerna** för **vattenförekomsterna** inom respektive vattendistrikt.

Överprövning

Enligt PBL ska länsstyrelsen särskilt kontrollera att kommunen vid planläggning mm tillräckligt beaktar vissa särskilt angivna intressen, bland annat att **miljökvalitetsnormer** följs. För den sakens skull gör Länsstyrelsen, efter bland annat kommunens beslut om antagande av detaljplaner en bedömning av om det finns anledning att pröva kommunens beslut med hänsyn till dessa intressen. I de fall sådan prövning sker (s.k. överprövning) avgör sedan Länsstyrelsen om skäl finns att upphäva kommunens beslut eller inte. Eventuellt beslut om upphävande kan överklagas.

Översiktsplan

Alla kommuner ska enligt PBL ha en aktuell översiktsplan som klargör kommunens viljeinriktning för mark- och vattenanvändningen och byggandet. Av planen ska bland annat framgå hur kommunen avser att följa **miljökvalitetsnormer** enligt 5 kap miljöbalken. Planen är inte rättsligt bindande men ska användas som vägledning vid efterföljande beslut om **detaljplaner** och bygglov samt tillståndsprövning enligt miljöbalken och vissa andra lagar. Översiktsplanen kan kompletteras med fördjupningar eller tillägg och ska aktualitetsprövas av kommunen minst en gång varje mandatperiod. Länsstyrelsen skriver till översiktsplanen ett så kallat granskningsyttrande. Av granskningsyttrandet ska framgå om Länsstyrelsen och kommunen är överens om hur **miljökvalitetsnormerna** och ett antal andra frågor på bästa sätt iakttas i planlägningsarbetet. Granskningsyttrandet ska infogas i översiktsplanen.

Länsstyrelsen
Värmland